

Liufvafės asas Erichas Hartmanas (*Erich Hartmann*).

1 skyrius

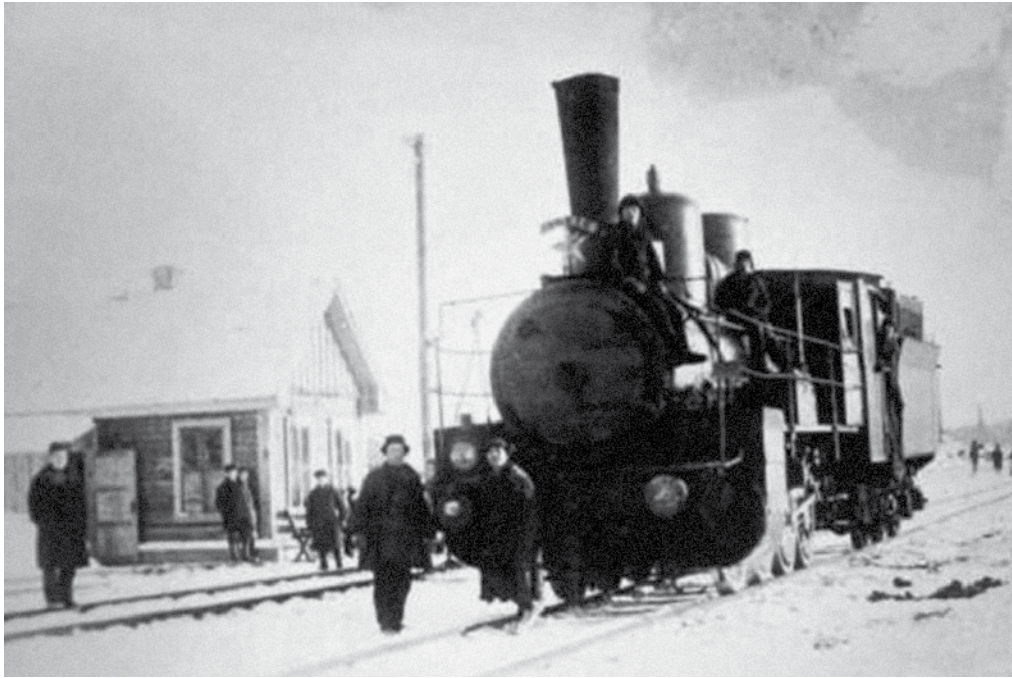
PASAULIS YRA NUOLATINIAME
SAMOKSLE PRIEŠ DRĄSUOLĮ.
ARMIJOS GENEROLAS
DAGLAS MAKARTURAS

HEROJAUS REIKŠMĖ

Praėjus aštuoneriems metams po Antrojo pasaulinio karo, Urale esančiame Degtiarkos lageryje kamuojami vokiečių kareiviai nesitikėjo likti gyvi. Kerštingos rusų vyriausybės palaidoti Rusijos gelmėse, neturintys jokių kareivio ir žmogaus teisių, pusiau užmiršti namie, buvo visiškai pražuvę žmonės. Įprastinėje kalėjimo tikrovėje jų požiūris į gyvenimą retai pakildavo aukščiau stoisčios apatijos.

Tačiau vieną 1953 metų spalio rytą pasklido gandas, jog atvyko vienas vokiečių belaisvis, kuris įskėlė vilties kibirkštį. Majoras Erichas Hartmanas turėjo ypatingų dvasios savybių, kurios buvo pajėgios uždegti pažemintų ir skriaudžiamų belaisvių širdis. Šis vardas pažnibždomis buvo tariamas Degtiarkos barakuose. Jo atvykimas tapo reikšmingu įvykiu. Juk visų laikų geriausias asas naikintuvo pilotas Erichas Hartmanas buvo nusipelnęs paties aukščiausio Vokietijos apdovanojimo – Riterio kryžiaus su briliantais. Bet ši ypatinga didvyriškumo apraiška belaisviams neturėjo didelės svarbos. Jiems Hartmanas buvo didvyris kitų, daug ilgesnių kautynių, kuriose jis jau daugelį metų kovojo su sovietų slaptąja policija. Jis buvo pasipriešinimo simbolis.

Tikroji Hartmano kaip žmogaus ir lyderio vertė atsiskleidė, kai buvo atgabentas į Degtiarką. Kai kalėjimo sunkvežimis, keldamas dulkių debesį, įvažiavo pro vartus, visi šio katorgininkų lagerio kaliniai išbėgo iš barakų ir prigludo prie spygliuotosios vielos tvoros. Tam debesiui išsisklaidžius, atvežtieji, budriai stebimi ginkluotos sargybos, pradėjo lipti lauk. Tvirtas vidutinio ūgio žmogus skvarbiomis mėlynomis akimis ir šiaudų spalvos plaukų kuokštu stovėjo grupėje skarmaluotų belaisvių, apsilkęs tokiais pačiais kaip visų beformiais drabužiais. „Tai jis! – šūktelėjo vienas iš stovinčių prie spygliuotosios vielos užtvartos belaisvių. – Tai Erichas Hartmanas!“ Purvina minia už užtvartos prapliupo sveikinimo šūksniais.

Degtiarkos stotis – ten likimas buvo nubloškęs E. Hartmaną.

Žmonės šaukė, mojavo rankomis kaip aistruoliai per futbolo rungtynes. Šviesiaplaukis vyriškis nusišypsojo ir taip pat pamojavo jiems ranka sukeldamas naują džiugesio priepuolį. Susinervinę sargybiniai paskubėjo suvaryti Hartmaną ir jo draugus už spygliuotosios vielos barjero. Ginkluotieji rusai taip pat buvo girdėję apie Hartmaną. Kaip ir visko netekę Degtiarkos kaliniai, jie žinojo, jog atvyko tikrasis lyderis, vienas iš brangiausių Sovietų Sąjungos belaisvių, taigi ir keliantis aibę problemų.

Erichas Hartmanas buvo nesutaikomo pasipriešinimo pavyzdys. Dėl to, rengdamas bado akcijas, keletą kartų atsidūrė prie mirties ribos. Ir praėjusiais metais jo priešinimasis baigėsi atviru maištu Šachtose. Buvę vokiečių kareiviai, vadinami karo nusikaltėliais, buvo paversti rusų anglių kasyklų vergais. Erichas Hartmanas atsisakė dirbti. Dėl to lageryje kilo maištas, kuris vėliau įkvėpė visus Rusijoje esančius vokiečius.

Tai ypatinga istorija. Tokias mėgsta kaliniai, kurie negali pabėgti, kurių gyvybinė energija senka dėl kasdienio priešinimosi dehumanizavimo procesui. Kaliniai nušlavė Šachtų rusų komendantą ir sargybą, iš vienvietės kameros draugai išvadavo Hartmaną. Jis daugelį vokiečių kariškių šaltakraujiškai atkalbėjo nuo mėginimų pabėgti. Vietoj to Hartmanas pareikalavo, kad atvyktų tarptautinė komisija ištirti padėtį Šachtų lageryje. Įsūtę rusai nedrįso nužudyti Hartmano, tačiau įmetė jį į kito – Novočerkasko

lagerio – vienutę. Kai kurie jo maišto draugai buvo perkelti į Degtiarką ir atsinešė ten šio maišto istoriją.

Griežtojo režimo Degtiarkos lageris gyveno pagal itin griežtus įstatymus, bet vis dėlto kaliniai išdrįso šūksniais pasveikinti Hartmaną. Urale, netoli Sverdlovsko, esanti Degtiarka turėjo specialaus režimo bloką, kalėjimą kalėjime, kuriame laikyti svarbūs vokiečių belaisviai. Ten buvo sukišti dvylika vokiečių generolų, įžymių vokiečių giminių nariai ir tokie „karo nusikaltėliai“ kaip Erichas Hartmanas. Rusų akyse šis blondinas, kuriam tokias triukšmingas sutiktuves surengė ypatingojo bloko gyventojai, nebuvo karys, vykdamas pareigą pagal savo šalies įstatymus bei bendrąsias karo tradicijas ir kodeksus. Dėl nenuilstamo priešinimosi sovietų slaptajai policijai jis buvo „pasmerktas“ juokdariško sovietinio teismo kaip karo nusikaltėlis.

Erichą Hartmaną 1945 metais perdavė rusams amerikiečių tankų padalinys, kuriam asas pasidavė drauge su Liuftvafės 52-ajai naikintuvų eskadrui priklausančia savo grupe. Jis nuolat atsisakinėjo dirbti rusams ar bendradarbiauti su jų marionetėmis – Rytų Vokietijos tarnybomis. Tas priešinimasis truko šešerius metus, nepaisant grasinimų, apgaulės ir mėginimų papirkti. Hartmanas netgi atsisakė siūlymo nedelsiant jį gražinti į Vakarų Vokietiją, į šeimą, jei tik sutiks tapti sovietų šnipu. Po šešerių metų sovietai suprato, kad Hartmanas niekada nesutiks su jais bendradarbiauti. Tada buvo atiduotas teismui kaip karo nusikaltėlis ir nuteistas 25 metams katorgos darbų. Atsakydamas į tai Hartmanas paprašė jį sušaudyti. Sovietai nusprendė kitaip – skirti tą siaubingą žmogaus charakterio išbandymą.

Kiekviename žingsnyje vokiečiai patirdavo sielą draskančių pažeminimų, tad daugelis palūžo. Amerika vėliau pati patyrė panašaus kalnimo košmarą, kai daugybė jos sūnų buvo panašiai azijiečių komunistų paversti „karo nusikaltėliais“. Net atrodęs neįveikiamas Erichas Hartmanas turėjo savo tvirtybės ribą. Tie, kurie sovietų kalėjimuose praleido daugelį metų, tikina, kad bet koks žmogus panašiomis sąlygomis turi savo ištvermės ribas. Vyriausieji generolai Rusijoje pasirodė ne tvirtesni už eilinius. O kai jie palūždavo, tai atrodė itin niekingai. Kovoje su NKVD karininkai niekuo nepasirodė pranašesni už eilinius. Amžius, patirtis, šeimos tradicijos ar išsimokslinimas – įprastiniai veiksniai, lemiantys charakterio ir intelekto raidą, – beveik niekuo negelbėjo nuo dorovinio naikinimo.

Tas, kuris ištvėrė tokias kančias geriau ir ilgiau, galios sėmėsi iš vieno ar dviejų šaltinių. Rusų nelaisvėje tvirtu asmeniniu bastionu tapo religija.

Religinas žmogus, nepaisant jo tikėjimo, kilmės, galėjo priešintis kalėjimo prižiūrėtojams. Įsitikinimo suvokimas ar aklas fanatizmas neturėjo reikšmės. Taip pat įstengė savo vidinę visumą išsaugoti tie, kurie buvo gyvenę visiškai harmoningoje šeimoje, nes nenukrypstamai tikėjo, kad namuose šeimos jų laukia. Šie žmonės nusikalė šarvus iš savo meilės. Erichas Hartmanas priklausė kaip tik šiai grupei. Kai jis kamavosi sovietų vergijoje, žmona Uršula, arba Uš, kaip ją vadino, buvo moralinių ir dvasinių jėgų šaltinis. Kai sovietinio kalėjimo juoda uždanga atskyrė jį nuo viso kito pasaulio, žmona liko sielos šviesa. Uš niekada neišdavė Ericho, visada buvo jo paties dalis. Be jos nebūtų dešimt metų ištvėręs sovietų kalėjimuose, nebūtų atgimęs naujam gyvenimui.

Bendru nelaisvės draugų pripažinimu, Erichas Hartmanas buvo ne tik pats tvirčiausias žmogus, patekęs į sovietų nagus. Jis priklausė elitinei tikrų lyderių grupei.

Uš (Uršula).

Alfredas Hartmanas
su sūnumis
Alfredu ir Erichu.

Kai Vokietija virto griuvėsiais, o visi karo kodeksai buvo atmesti į šalį, vokiečių belaisviai pripažino tik tuos lyderius, kurie patys iškilo iš jų aplinkos. Paprastai tai buvo geriausi iš geriausių. Laipsniai ir apdovanojimai ten neturėjo reikšmės. Taip pat ir amžius bei išsimokslinimas. Negelbėjo jokios gudrybės ir išmonės. Rusų kalėjimuose sėdėjo išdavikai generolai ir puikūs puskarininkiai, nesugniuždomi eiliniai. Jie kalėjo drauge su pasidavėliais generolais. Tačiau tie lyderiai, kurie iškilo patys, buvo geriausi vokiečių tautos atstovai charakteriais, valios tvirtybe ir ištvėrme.

Kai Erichas Hartmanas pateko į sovietų nagus, jam buvo sukakę vos dvidešimt treji metai. Ir, nepaisant, kad labai jaunas spėjo pakilti į pačią šlovės viršūnę, jis įstengė pats ištvėrti visus išbandymus ir, dešimt metų kalėdamas siaubingomis sąlygomis, tapo tvirtumo pavyzdžiu savo tėvynainiams. Labai retai galima rasti senovės istorijoje tokių ilgų mėginimų palaužti didvyrį. Ir tiesiog niekada – šiuolaikinėje istorijoje. Hartmano elgesys nežmoniškoms sąlygomis geriau patvirtina jo didvyriškumą nei visi apdovanojimai. Hartmano jėgos ištakos glūdėjo NKVD nepasiekiamoje tolybėje. Tie šaltiniai buvo jo šeima, auklėjimas laisvės dvasia, natūrali draša, stiprinama nuostabios moters – jo žmonos – nemarios meilės.

Erichas paveldėjo geriausius savo tėvų bruožus. Tėvas buvo ramus, kilnus vyriškis, deramas senųjų laikų europiečio gydytojo pavyzdys. Jis nuoširdžiai rūpinosi artimaisiais ir nestokojo praktinės išminties. Tai bruožai,

Vokiečių pabėgėliai eina sugriautu tiltu per Elbę. 1945 m. gegužė.

kurie beveik visiškai nebūdingi šiuolaikiniams žmonėms. Jo motina, dar gyva, kai rašyta ši knyga, buvo jaunystėje jautri ekstravertė, linksma, energinga, sumani nuotykių ieškotoja. Daktaras Hartmanas, ilsėdamasis nuo jo nelengvai profesijai būdingų dienos rūpesčių, mėgo pafilosofuoti prie alaus bokalo. O nenuorama šviesiaplaukė žmona skraidė lėktuvais dar senokai prieš tai, kai Vokietijos visuomenės nuomonė nusprendė, kad moteriai pridera ir tokia veikla.

Pasirengimas rizikuoti ir tvirtas žinojimas, kas yra leistina ir kas ne – štai tokie esminiai elementai, kurie leido Erichui Hartmanui tapti geriausiu visų laikų pilotu. Ir jis šiuos bruožus tiesiogiai įgijo iš tėvų. Toks laimingas palikimas tapo jo paties nepaprastų savybių ašimi ir suformavo ypatingą talentą. Jo valia įveikiant kliūtis buvo beveik įnirtinga. Minčių ir žodžių tiesumas glumino pašnekovą, droviems ir svyruojantiems įkvėpdavo tvirtybės. Masinio pavaldumo ir konformizmo laikais jis buvo nepalenkiamas individualistas. Tai naikintuvo pilotas iki kaulų smegenų ne vien tik tuo atžvilgiu, jog tapo geriausiu asu, bet ir požiūriu į gyvenimo išbandymus. Ko nors vengti, išsisukinėti jam buvo neįsivaizduojama, net jei

nuo to priklausytų gyvybė. Dėl įpročio kirsti iš peties jis visiškai netiko diplomato tarnybai, užtat buvo puikus sportininkas ir garbingo žaidimo šalininkas. Padoriam žmogui jo visai nevertėjo bijoti. Tais laikais, kai garbingas žaidimas laikytas kažkuo nesuprantamu ir net anachronišku, Erichas buvo pasirengęs ištiesti ranką parblokštam priešui, kaip tai darė praėjusių laikų riteriai. Oro mūšiuose kaip karys jis pražudė daugybę priešų pilotų, tačiau kasdieniame gyvenime tiesiog negalėjo niekam suteikti skausmo. Nebuvo religingas formalia šio žodžio prasme. Žavėjosi vokiečiais, kurie patyrė tokių kančių Rusijoje, ir juos gerbė. Jo religija tapo sąžinė, kuri buvo kario širdies balsas.

Kaip kartą pastebėjo Džordžas Bernardas Šou, „yra tam tikro tipo žmonių, kurie kai kurių dalykų tiesiog negali daryti, nepaisant, ką tai tau kainuos. Tokius žmones galima vadinti religingais. Arba galite pavadinti juos džentelmenais“.

Ericho Hartmano elgesio kodeksas – galima sakyti, religija, buvo tai, kad jis negalėjo daryti to, ką nuoširdžiai manė esant neteisinga. Ir nenorėjo daryti tai, ką laikė neteisingu dalyku. Šis mąstymo būdas buvo pasaulio juodos ir baltos pusės suvokimo, kuris beveik nepaliko vietos pustoniams, padarinys. Jis tikėjo praeities moraliniais principais. Galbūt tai įkvėpė tėvas. Jis ypač ryškiai jautė Tiesą, dėl ko juo žavėjosi to meto jauni vokiečių pilotai.

Rusų lageriuose jo dvasinės jėgos susitelkė ties mylimos Uš idealaus paveiklo kūrimu. Ericho įsitikinimas, kad namie bus viskas gerai, mintyse regimi paveikslai taip pat tapo savotiška religija. Tikėjimas Uš niekada nesusvyravo ir buvo tūkstanteriopai atlygintas. Ar todėl Erichas Hartmanas buvo uždaras egocentristas, mąstantis tik apie save ir savo Uš? Žinoma, ne. Iš tikrųjų jis net galėjo nepatekti į rusų kalėjimą. Prieš pat karo pabaigą generolas Šeidemanas įsakė jam iš Čekoslovakijos išskristi į vidurio Vokietiją. Buvo liepta pasiduoti anglams. Generolas Šeidemanas žinojo, kad rusai savo pačiam baisiausiam oro priešui atkeršys. Įsakymas skristi į saugią vietą buvo paskutinis per karą Hartmano iš vyresniojo štabo gautas įsakymas. Jaunas šviesiaplaukis majoras sąmoningai atsisakė vykdyti šį įsakymą. Tūkstančiai vokiečių civilių pabėgėlių – moterų, vaikų ir senelių – lydėjo jo grupę. Didžioji tų žmonių dalis vienaip ar kitaip buvo susijusi su jo valdiniais. Kariškiui įsakymas – tai viskas, jis turi būti įvykdytas. Tačiau Erichas pasielgė taip, kaip, jo nuomone, diktavo karininko ir padoraus žmogaus garbės kodeksas. Jis liko su beginkliais pabėgėliais.

Tas sprendimas kainavo dešimt metų gyvenimo. Šio žmogaus kuklumas buvo toks pats neatskiramas bruožas, kaip mėlynos akys bei rusvi plaukai. Jis nepranešė autoriams apie generolo Šeidemano įsakymą per visus dvylika pažinties metų, kurie praėjo rengiant šią knygą. Jie sužinojo apie įsakymą iš kitų šaltinių. Tiesiai to paklaustas Hartmanas tik nusišypsojo. Negailėstingai griežtas pats sau jis visada širdyje galėjo rasti pateisinimą draugui, kuris neišlaikė sovietų spaudimo. Kiekvienas žmogus, kaip manė Hartmanas, turi savo tvirtumo ribą. Kuris palūžta anksčiau, kuris – vėliau. Kai draugų psichika neišlaikydavo iš nevilties, dėl išsiskyrimo su Vokietijoje likusiomis žmonėmis, jis stengėsi gaivinti jų dvasios jėgas. Mokėjo kalbėti švelniai ar griežtu šnibždesiu gražinti į tikrovę. Jo kryžiaus kelias buvo jo nuosavybė. Kiti žmonės galėjo sekti paskui jį tik savo noru.

Kai 1955 metais kancleris Adenaueris pasiekė, kad Hartmanas būtų išvaduotas iš rusų nelaisvės, Rusijoje dar ilgai liko daugybė belaisvių vokiečių. Daugelis belaisvių buvo paleisti anksčiau, ir kai jis grįžo į Vakarų Vokietiją pas savo artimuosius, ta diena buvusiems belaisviams bei jų šeimoms virto švente. Herlenshauzeno stotyje, kur jis pirmąkart pastatė koją ant laisvos žemės, buvo pasitiktas triukšmingai, su jauduliu. Jam buvo pranešta, kad planuojamas dar vienas prašmatnus susitikimas Štutgarte, netoliese nuo gimtojo Veilio im Šenbucho miestelio. Karo belaisvių asociacija surengė iškilmes, laukta atvykstant svarbių asmenų. Sulysęs ir išvargintas Hartmanas buvo sukrėstas. Paskui nustebino pasitinkančiuosius įsakmiu prašymu nerengti prašmatnaus sutikimo. Mat negalėjo dalyvauti tokiose iškilmėse. Laikraštininkai paklausė, kodėl jis atsisako priimti pačius nuoširdžiausius sveikinimus iš Štutgarto gyventojų. „Todėl, kad rusų požiūris į gyvenimą skiriasi nuo mūsų. Išgirdę apie tokią šventę jie lengvai gali nuspręsti daugiau belaisvių vokiečių nepaleisti. Rusus aš pažįstu pakankamai gerai, kad būtų galima baimintis tokio sprendimo dėl Rusijoje likusių belaisvių mano tėvynainių. Kai *visi* jie grįš namo, tada ir turėsime švęsti. O dabar mes neturime teisės nusiraminti, kol paskutinis vokiečių belaisvis bus repatrijuotas iš Rusijos“.

Dešimt metų trukusi kova su rusų slaptąja policija paaštrino Ericho įgimtą atvirumą. Jis nekentė išsisukinėjimų ir jei susidurdavo su klaidomis, apie tai kalbėjo garsiai ir atvirai. Net reichsmaršalas Geringas tuo metu, kai nacistai buvo Vokietijos valdžioje, negalėjo perkalbėti jaunojo aso Ericho Hartmano, kuris protestavo, nusprendęs, jog Geringas elgiasi neteisinaigai. 1944 metų sausį Erichas aplankė netoli Juteborgo gyvenančią motiną.

Vokietijos reichsmaršalas Liuftvafės vyriausiasis vadas H. Geringas.

Tuo laikotarpiu Reicho priešlėktuvinei gynybai labiau trūko pilotų nei lėktuvų. Kai jis nutūpė aviacijos bazėje šalia Juteborgo, oras pablogėjo. Erichui buvo vos dvidešimt dveji metai, bet jį apstulbino šiame aerodrome tarnaujančių pilotų jaunumas. Asui nepatiko, kad jauni pilotai atvyksta į jo eskadrilę Rytų fronte, bet šie vaikinai apskritai atrodė kaip vyresniųjų klasių mokiniai. Kai jis grįžo iš viešnagės pas motiną, tai pastebėjo, jog eskadrilė buvo pasiūsta skristi prastu oru. Likus kelioms valandoms prieš jam nusileidžiant į aerodromą, vėjas sustiprėjo. Lakūnų užduotis buvo pastoti kelią amerikiečių bombonešiams. Ribotas pilotų treniravimas ir dar kuklesnė patirtis lėmė, kad dešimt jaunų pilotų užsimušė net nesusitikę su amerikiečių lėktuvais. Įsiutęs Šviesiaplaukis Riteris sėdo ir parašė laišką reichsmaršalui Geringui.

„Pone reichsmaršale, šiandien iš šio aerodromo jūsų įsakymu bjauriu oru buvo pakelti naikintuvai pamėginti aptikti ir numušti amerikiečių bombonešius. Oras buvo toks prastas, kad pats nebūčiau norėjęs skristi. Naikintuvai, kurie buvo pakelti į orą, neaptiko bombonešių, o dešimt jaunų pilotų ir lėktuvų prarasta nepaleidus nė vieno šūvio į priešą. Kai kurie iš šios eskadrilės jaunų pilotų, su kuriais kalbėjau ir kurie dabar žuvo, buvo skraidę po aštuoniasdešimt valandų. Jei mes negalime numušti bombonešių giedroje padangėje, šiuos jaunuolius siųsti į mirtį prastu oru yra

Vokiečių eskadrilės JG-52 asai E. Hartmanas ir G. Barkhornas vokiečių ir vengrų lakūnų draugėje. Rusija. 1944 metai.

panašu į nusikaltimą. Turime palaukti, kol padangė pragiedrės ir vėl pasirodys bombonešiai. O tada reikia pasiūsti visus ir vienu metu atakuoti priešą turint tam tikrų sėkmės galimybių. Tiesiog gėda taip švaistyti jaunų karių gyvybes, kaip buvo padaryta šiandien. Nuoširdžiai jūsų kapitonas E. Hartmanas, 52-oji naikintuvų eskadra“.

Erichas Hartmanas išsiuntė šį laišką tiesiai Geringui, naudodamasis įprastiniu paštu, ir nurodė savo adresą. Šio laiško tonas ir turinys buvo pakankamas, kad vadovybė nubaustų net įžymų asą. Bet kitas laiškas, kurį jis gavo iš Geringo, buvo sveikinimas sėkmės lydymam naikintuvo pilotui. Galbūt pats reichsmaršalas nematė Hartmano laiško. Bet jis buvo parašytas ir išsiųstas kaip tik tam, kad Geringas perskaitytų.

Ericho Hartmano gyvenime buvo daugiau negu pakankamai kančių, taip pat kaip ir šlovės. Tačiau tai buvo karys ir taikos, ir karo dienomis, nors jo charakterio antraeiliai bruožai nebuvo atskleisti ribotame skaičiuje publikacijų. Buvo labai žvalus, linksmumą ir humoro jausmą paveldėjęs iš motinos. Susitikimuose su draugais, senais bičiuliais ir naujųjų Vokietijos karinių oro pajėgų jaunais pilotais užkietėjęs oro tigras virsdavo kačiuku. Ir kiekvieno vyro viduje ne itin giliai tūno berniūkštis. O Erichas buvo

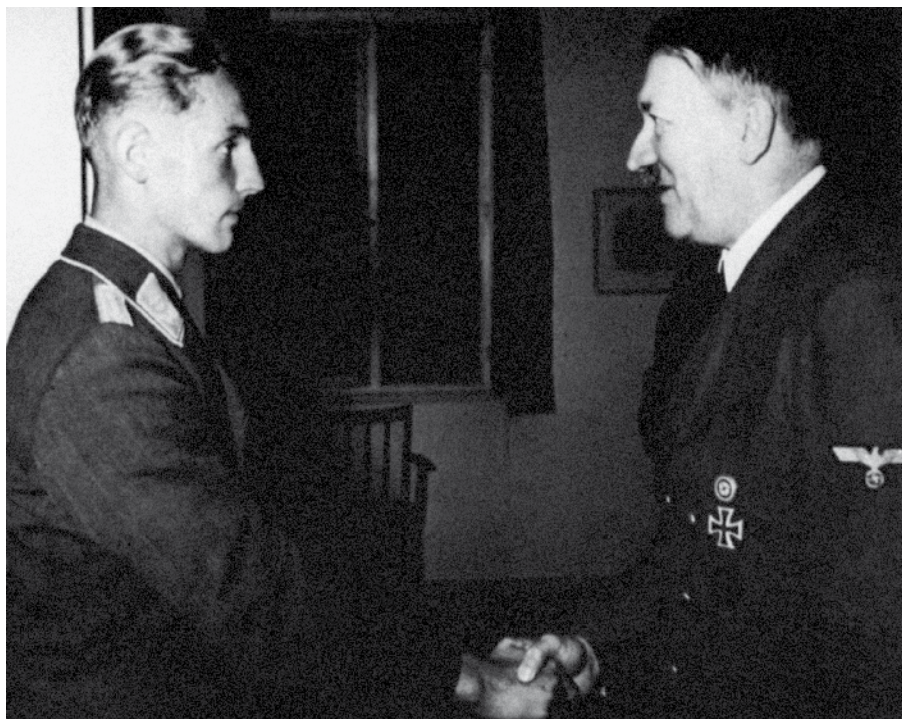
berniūkštis, kuris mėgo pažaisti. Tas berniokiškas elgesys, kai 1942 metais pateko į Rytų frontą, prišaukė jam Bubio pravardę. Vokiškai tai reiškia: berniukas ar vaikinai. Tada buvo kupinas džiaugsmo, ir ginklo draugai, taip pat ir artimu draugu ilgam laikui tapęs Valteris Krupinskis pasakojo, esą, Bubis krėtė pokštus net patekęs į Berchtesgadene esančią vyriausiosios vadovybės būstinę atsiimti iš Hitlerio rankų apdovanojimo.

Keturi geriausi 52-osios naikintuvų eskadros asai 1944 m. kovo 3 d. atvyko į Hitlerio „Erelio lizdą“. Šie asai buvo Gerhardas Barkhornas, Johannes Vyzė – „Kubanės Liūtas“, Valteris Krupinskis – „Grafas Punkskis“ ir Bubis Hartmanas. Šių žmonių karjera buvo itin glaudžiai susipynusi su Hartmano karjera. Tačiau Barkhornas turėjo gauti kalavijus prie savo Riterio kryžiaus – antrą pagal reikšmę Vokietijos apdovanojimą. Trys kiti turėjo gauti ažuolo lapus, kurie įteikiami kaip viena pakopa žemesnio už kalavijus laipsnio apdovanojimas.

Ketvertukas susitiko traukinyje ir pakeliui iš Zalcburgo tvirtai susidraugavo su konduktoriumi. Šį sudomino pilotai, nes visi ant kaklų turėjo Riterio kryžius, visi buvo jauni, linksmi ir draugiški. Konduktorius iš savo kupė jiems nešė įvairiausių gėrybių, daugiausia skystų – šnapso, vyno, alaus, konjako. Kai tik atnešdavo naują butelį, linksmasis ketvertukas tuojau išgerdavo. Konduktoriumi išlaipinus vyrus iš traukinio vos už keleto mylių nuo „Erelio lizdo“, jie buvo visai nepajėgūs susitikti su fiureriu.

Kai pilotai suvirto į stoties pastatą, juos pasitiko aukštaūgis, šviesiaplaukis majoras fon Belovas, Hitlerio adjutantas iš Liuftvafės. Pagal senąją tvarką išauklėtas bajoras fon Belovas vos nenugriuvo, kai pamatė keturis tokios neapsakomos būklės, netvarkingai apsirengusius pilotus. Jie turėjo susitikti su fiureriu greičiau nei po dviejų valandų.

Lauke buvo tipiškas Alpių pavasaris. Žemę dar dengė trys coliai sniego, aršus vėjas braukė nuo artimiausių kalnų viršūnių sniego kruopas, kuriuos įkyriai krito iš tankiais pilkais debesimis užtraukto dangaus. Buvo dvidešimt penkių laipsnių temperatūra pagal Farenheitą. Fon Belovas įsakė laukiančio „Mersedeso“ šoferiui nuleisti brezentinį viršų ir keturis „Erelio lizdo“ lankytojus pavėžėti su vėjeliu. Kai šie gerai pasivažinėjo šaltuke, fon Belovas privertė juos išlipti iš mašinos, šiek tiek pasivaikščioti tyrame ore. Ir tik tada, likus keletui minučių iki ceremonijos, svečiai buvo įleisti į „Erelio lizdą“. Vis dėlto pilotai anaipol nebuvo blaivūs. Kai jie įžengė į puikaus pastato fojė, Hartmanas pamatė kabykloje kepurę. Pasitebėjęs ant jos kažkokius galionus, pasakė: „Aha, štai ir mano kepurė“.

Vokiečių lakūnas E. Hartmanas ir reichskancleris A. Hitleris.

Hartmanas priėjo prie kabyklos ir greit užsidėjo kepurę ant galvos. O kai atsisuko pasipuikuoti prieš draugus, tie pratrūko juoktis. Kepurė apsmuko jam ant ausų. $7 \frac{1}{4}$ dydis aiškiai netiko $6 \frac{3}{4}$ dydžio galvai. Tačiau Belovui linksmybės nerūpėjo. Išsigandęs adjutantas, kuris pagal protokolą turėjo lydėti Hitlerio svečius, šoko prie Hartmano ir nutraukė kepurę jam nuo galvos. „Atiduok! Tai *fiurerio kepurė!*“

Per apdovanojimo ceremoniją visi keturi pilotai įstengė pastovėti ant kojų, tačiau ir iki šios dienos, kai tik ketvertas susitinka, Ericho Hartmano mėginimas paglemžti fiurerio kepurę tebėra juokų objektas. Kadangi Hartmano veikla nebuvo itin smagi, o vėliau asui teko išgyventi tiesiog žiaurių išbandymų, Bubio humoro jausmas plačiai visuomenei liko nežinomas. Tačiau humoras – neatsiejamas jo charakterio bruožas ir jis niekada nebūtų tokiu tapęs, koks yra, jei ne tas humoras. Karo istorijos analuose ne tiek daug Hartmanui prilygstančių herojų. O aviacijos istorijoje – dar mažiau. 352 patvirtintos oro pergalės lieka nepralenkiamas laimėjimas. Jo artimiausias varžovas Gerdas Barkhornas turėjo 51 pergale mažiau. Šviesiaplaukis Vokietijos Riteris numušė daugiau nei keturiskart didesnę skaičių priešų lėktuvų negu nemirtingasis baronas Manfredas fon Richthofenas, geriausias Pirmojo pasaulinio karo asas. Net iš didžiulį krūvį patyrusių

Geriausias I pasaulinio karo asas baronas M. fon Richthofenas (*M. von Richthofen*) lėktuvo kabinoje.

Liufťvafės pilotų mažai atsiras tokių, kurie dažniau kovėsi oro mūšiuose negu Erichas Hartmanas. Jis atliko ne mažiau kaip 1400 išskridimų ir daugiau kaip 800 kartų stojo į mūšį. Aso fizinė ir dvasinė ištvermė buvo tokia, kad jis be nuovargio ženklų ištvėrė beveik nenutrūkstamą virtinę mūšių nuo 1942 metų pabaigos iki 1945 metų gegužės. Bet neturėjo nė vienos žaizdos. Ir jo gebėjimas padaryti priešui didžiausių nuostolių, bet pačiam likti nekliudytam nebuvo aklos sėkmės padarinys. Hartmaną, kaip visus įžymius lakūnus, lydėjo sėkmė, be to, jis susikūrė savo ypatingą oro mūšio vyksmo stilių, kuris buvo taktikos naujovė. Jam oro karuselė netiko. Po karo buvęs jo adjutantas Vilis van de Kampas¹ sakė, kad tos sėkmės esmė yra ypatingas atakos metodas. Jis visada šaudė tik iš arti. Po karo Vilis van de Kampas kartą pasakė Uš Hartman, kad jei visi pasaulio pilotai naudotų tokią taktiką, Erichas nebūtų buvęs geriausias asas. Van de Kampas manė, kad Erichui sekėsi todėl, jog jis griežtai atsiribojo nuo praeities taktikos palikimo. Šviesiaplaukis Riteris sukūrė savą taktiką, kurią smulkiai aprašysime šioje knygoje. Hartmanas buvo žmogus, turintis daug trūkumų, kurie kilo iš jo charakterio. Analitinis protas drauge su intuicija leido jam

¹ Po karo Vilis van de Kampas Amerikai įpiršo „Folksvageną“.

iškart įsigilinti į bet kurią problemą ir rasti tikrą sprendimą. Erichas būtinai stengėsi įgyvendinti viską, ką buvo nusprendęs. Versle šios savybės galėjo padaryti jį magnatu, bet buvo labai naudingos ir karyboje. Jaunystėje jo atvirumas reiškėsi audringu, dažnai rizikingu elgesiu. Subrendęs taip pat buvo stebėtinai netaktiškas. Šiuolaikinėje kultūroje, linkusioje manyti herojų neryžtingą ir svyruojantį, jis atrodė gyvas anachronizmas. Aštrus, lankstus protas leido išsaugoti širdyje jaunatvę. O tigro širdis kaip ir anksčiau plakė seno katino krūtinėje. Dabarties Hartmanas, šešiasdešimt metų žmogus, nerūpestingai apsilvęs, nuolat ieškantis romantiškų nuotykių, atrodo pernelyg primenantis velnišką asą, naikintuvo pilotą. Šis žmogus liko ypač šaltakraujiškas sudėtingomis aplinkybėmis ir tiesiog nežinojo, kas yra nervai. Dažnai paleisdavo į priešą ugnį prisiartinęs mažiau nei per šimtą pėdų. Tai buvo ypač pavojingas atstumas, kai pergalę pavykdavo pasiekti vos per plaukelį nesusidūrus ore.

Hartmanas išgyveno keturiolika priverstinių nusileidimų Rytų fronte, bet kiekvieną kartą, kai tik atsirasdavo naujas lėktuvas, vėl kilo į orą. Nepaisant jaunumo, – buvo tik dvidešimt dvejų metų, kai gavo briliantus, – neprarado kuklumo ir santūrumo. Kur kas vyresni žmonės nei Erichas Hartmanas viso pasaulio ginkluotosiose pajėgose dažnai neišlaikydavo didvyrio mantijos svorio, prarasdavo orumą ir tautos pagarbą. Geriausias amerikiečių jūrų pėstininkų korpuso asas pulkininkas „Šunytis“ Gregoris Boingtonas kartą pasakė: „Parodykite man didvyrį ir aš tuoj jums parodysiu smirdžių“. Daugeliui didvyrių kandus Boingtono apibūdinimas buvo daugiau nei teisingas. Dauguma karo laikų didvyrių neišlaikė išbandymo taika. O Erichas Hartmanas įstengė neprarasti tyrumo ne tik susižavėjusios tautos apibertas apdovanojimais, bet ir priverstas vienas dešimt šaltojo karo metų kovoti sunkiuose, dvasiškai žlugdančiuose mūšiuose su sovietų režimu. Hartmanas lošė tomis kortomis, kurias jam skyrė likimas ir karo, ir taikos dienomis, kupinas tvirtybės, kuri žavėjo visus, bet kurios niekas kitas tiek nė nesitikėjo turėti.

Kai 1955 metais grįžo į Vokietiją, teko išgerti dar vieną kartybės taure. Sūnus Peteris Erichas mirė 1947 metais ir Šviesiaplaukis Riteris niekada berniuko nematė. Mylimas tėvas taip pat mirė. Berniukiškos viltys paveldėti tėvo gydytojo profesiją dėl amžiaus ir ilgo atskyrimo nuo medicinos pasaulio virto dulkėmis. Juk beveik trečdalį gyvenimo kalėjo rusų lageriuose. Jo šlovės dienų seni oro tigras įtikinėjo stoti į naująsias Vokietijos oro pajėgas. Jie pradėjo tikrą kampaniją siekdami grąžinti Hartmaną į

Sudužęs Bf-109 Rytų fronte.

tarnybą. Kadangi visos kitos perspektyvos buvo gana miglotos, Erichas ėmė kurti savo gyvenimą remdamasis naikintuvo piloto patirtimi, taigi tuo dalyku, kurį puikiai pažinojo, profesija, kurią buvo tobulai įvaldęs. Mokėsi JAV skraidyti naujaisiais reaktyviniais lėktuvais, pradėjo naują gyvenimą šeimoje su mylima dukra. Ir tada prasidėjo jo atgimimo procesas. Erichas buvo vienintelis žmogus Vokietijos ginkluotosiose pajėgose, kuris Antrojo pasaulinio karo metais gavo briliantus prie Riterio kryžiaus. Jo senoji šlovė leido toliaregiam ir rimtam KOP vadui generolui Kamhuberiui paskirti Hartmaną Vokietijos KOP pirmosios reaktyvinių lėktuvų eskadros vadu. Ji buvo pavadinta „Richthofeno eskadra“, kas priminė šlovingą istoriją. Hartmanas tapo vienu iš pačių gerbiausių Vokietijos karininkų.

Tačiau nesnaudė ir priešai. Šviesiaplaukio Riterio nedraugai buvo ne tik priešo pilotai karo metais ar NKVD karininkai taikos metais. Jo priešais tapo menki žmogeliai, užsėdę aukštas kėdes Vokietijos naujosiose KOP. Šie svarbias pareigas gavę pastumdėliai nekentė Ericho Hartmano ir bet kuria kaina siekė sugadinti jo karjerą. Po kelerių metų vienas toks žmogus su generolo munduru nuprendė išmušti Erichą iš jo kabineto. Tai dar aprašysime plačiau. Erichas išgyveno ir šį smūgį.

Šviesiaplaukis Riteris garbingai laikė iškėlęs savo apdaužytą skydą, o jo herbas spindi ryškiai, kaip ir anksčiau. Nedaugelis išgarsėjusių didvyrių gali pasakyti apie save tą patį. Atėjo metas papasakoti šio kilnaus riterio istoriją, aprašyti jo žygdarbius turnyre, nelaisvės kančias ir nepamirštamą romaną su nuostabia dama.